

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ім. Ю.М. ПОТЕБНІ
КАФЕДРА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ,
ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ФІНАНСІВ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Інженерного навчально-наукового
інституту ім. Ю.М. Потєбні ЗНУ

(підпис)

Наталія МЕТЕЛЕНКО

(ім'я, прізвище)

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки магістра
(назва освітнього ступеня)

очної (денної) та заочної (дистанційної) форм здобуття освіти
спеціальності 076 Підприємництво та торгівля
(шифр, назва спеціальності)

спеціалізації / предметної спеціальності _____
(шифр і назва)

освітньо-професійна програма Економіка підприємства та управління бізнесом
(назва)

Укладач: Шапуров О.О., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри інформаційної
економіки, підприємництва та фінансів
(ПІБ, науковий ступінь, вчене звання, посада)

Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри інформаційної
економіки, підприємництва та фінансів

Протокол № 1 від " 29 " серпня 2023 р.
Завідувач кафедри

О.О. Шапуров
(підпис) (ініціали, прізвище)

Погоджено:
Гарант ОПІ

В.В. Голомб
(підпис) (ініціали, прізвище)

Ухвалено науково-методичною радою
Інженерного навчально-наукового інституту
ім. Ю.М. Потєбні

Протокол № 1 від " 30 " серпня 2023 р.
Голова науково-методичної ради

Т.А. Шарапова
(підпис) (ініціали, прізвище)

Погоджено:
Відповідальний за секцію «Економічні науки»

О.О. Шапуров
(підпис) (ініціали, прізвище)

2023 рік

1. Опис навчальної дисципліни

1	2	3	
Галузь знань, спеціальність, освітня програма рівень вищої освіти	Нормативні показники для планування і розподілу дисципліни на змістові модулі	Характеристика навчальної дисципліни	
		очна (денна) форма здобуття освіти	заочна (дистанційна) форма здобуття освіти
Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»	Кількість кредитів – 5	Вибіркова в межах спеціальності	
		Цикл дисциплін вільного вибору студента в межах спеціальності	
Спеціальність 076 «Підприємництво та торгівля»	Загальна кількість годин – 150	Семестр:	
		1 -й	1 -й
Освітньо-професійна програма Економіка підприємства та управління бізнесом	Змістових модулів – 8	Лекції	
		26 год.	8 год.
		Практичні	
		14 год.	6 год.
Рівень вищої освіти: магістерський	Кількість поточних контрольних заходів – 18	Самостійна робота	
		110 год.	136 год.
		Вид підсумкового семестрового контролю: залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою курсу є формування у здобувачів знань та навичок визначення можливих ризиків у підприємницькій діяльності, знаходження причин їх виникнення, діагностування та оцінювання ситуації, здійснення розрахунково-аналітичної роботи щодо обґрунтування управлінських рішень, приймання оптимальних стратегічних рішень, знаходження шляхів зниження ризиків.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Управління ризиками підприємницької діяльності» є:

- вивчити сутність ризику та ризик-менеджменту;
- навчатися здійснювати ідентифікацію, аналіз, діагностику і оцінку ризикових ситуацій;
- отримати навички аналізу причинно-наслідкових зв'язки у виявленні факторів (джерел) ризикових ситуацій;
- набути знання, щодо інтеграції системи ризик-менеджменту в систему управління підприємницькою діяльністю;

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен набути таких результатів навчання (знання, уміння тощо) та компетентносте:

Заплановані робочою програмою результати навчання та компетентності	Методи і контрольні заходи
1	2
<p>Загальні та спеціальні (фахові, предметні) компетентності:</p> <p>ЗК 1. Здатність до адаптації та дії в новій нестандартній ситуації.</p> <p>СК 4. Здатність до вирішення проблемних питань і прийняття управлінських рішень у професійній діяльності.</p>	<p>Методи:</p> <p>Дослідницький (самостійна робота, проекти).</p> <p>Наочні методи (схеми, моделі, алгоритми).</p> <p>Проблемно-пошукові методи (репродуктивні).</p> <p>Практичні методи (творчі завдання, контрольні, складання схем і алгоритмів).</p> <p>Логічні методи (індуктивні, дедуктивні, створення проблемної ситуації).</p> <p>Метод формування пізнавального інтересу (навчальна дискусія, створення цікавих ситуацій).</p>

<p>ПР 1. Вміти адаптуватися та проявляти ініціативу і самостійність в ситуаціях, які виникають в професійній діяльності</p> <p>ПР 9. Вміти вирішувати проблемні питання, що виникають в діяльності підприємницьких, торговельних та/або біржових структур за умов невизначеності та ризиків.</p>	<p>Методи контролю і самоконтролю (усний, письмовий, програмований, практичний).</p> <p>Контрольні заходи: теоретичне тестування за змістовим модулем.</p>
--	--

Міждисциплінарні зв'язки. Засвоєння навчального матеріалу курсу «Управління ризиками підприємницької діяльності» базується на знаннях з дисциплін «Підприємництво в економічному розвитку суспільства», «Стратегічне управління бізнесом». Набуті при вивченні даного курсу знання необхідні для підготовки до атестаційного екзамену.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Сутність ризику та основні принципи його аналізу.

Поняття про невизначеність і ризик. Сутність ризикової ситуації, її чинники. Предмет, об'єкт мета та завдання курсу «Управління ризиками підприємницької діяльності». Складові, функції та джерела економічного ризику. Функціонування підприємств в умовах невизначеності. Ситуація невизначеності та ризику. Природа економічного ризику. Сучасні теорії походження ризиків. Взаємозв'язки курсу з суміжними дисциплінами. Фактори та послідовність аналізу ризиків. Історія виникнення теорії економічного ризику. Формування курсу з теорії економічного ризику в провідних навчальних закладах світу

Змістовий модуль 2. Класифікація ризиків підприємницької діяльності.

Загальні засади класифікації ризику. Політичний ризик. Виробничий ризик. Комерційний ризик. Фінансовий ризик. Інноваційний ризик.

Основні характеристики і класифікація ризиків: за зв'язками з підприємницьким середовищем, за належністю до країни функціонування, за рівнем виникнення, за сферою походження, за причинами виникнення, за ступенем обґрунтування підприємства, за масштабами впливу, за можливістю прогнозування, за ступенем впливу на діяльність та ін. Специфіка управління ризиками. Принципи управління економічними ризиками.

Змістовий модуль 3. Теоретичні основи ризик-менеджменту.

Сутність і зміст управління ризиками. Формування стратегії управління ризиком. Підсистеми управління ризиком. Процедура управління ризиками та розробка системи антикризових заходів. Вибір стратегії управління ризиками. Загальна схема процесу управління ризиками. Переваги ризик-менеджменту. Управління портфелем (загальна концепція). Оптимізація структури портфеля. Специфічні особливості венчурного бізнесу. Організація управління ризиками. Програма ризик-менеджменту і принципи її складання. Документація: Декларація ризик-менеджменту і Програма ризик-менеджменту. Установлення контексту ризику: визначення стратегічних і тактичних позицій компанії, методи виявлення ризику. Оцінка ризику (фактор, наслідки, імовірність). Складання карти ризиків. Ранжування ризиків

Змістовий модуль 4. Якісна оцінка ризику. Визначення природи та причини виникнення ризиків.

Ідентифікація та концептуальні напрями аналізу ризиків. Якісний аналіз. Етапи ідентифікації та аналізу ризиків. Принципи інформаційного забезпечення системи управління ризиком. Корисність інформації. Ефективність управління ризиком. Доступність інформації. Достовірність

інформації. Загальні групи джерел інформації при аналізі конкретних ризиків. Інформаційна система, яка обслуговує процес управління ризиками. Візуалізація ризиків. Прийоми візуалізації ризиків. Щільність розподілу в зв'язку з реалізацією попереджувального заходу.

Змістовий модуль 5. Кількісна оцінка ризиків.

Принципи аналізу та оцінки ризиків. Загальна характеристика методів оцінювання ризику. Комплексна (інтегральна) оцінка ризиків. Основні напрямки аналізу підприємницьких ризиків. Принципи аналізу підприємницьких ризиків. Втрати у процесі підприємницької діяльності. Якісний аналіз ризику. Кількісний аналіз ризику. Статистичний метод. Метод аналізу доцільності витрат. Метод експертних оцінок. Аналітичний метод використання аналогів. Комплексна оцінка економічних ризиків: суть, критерії, показники, методика

Змістовий модуль 6. Запаси та резерви, як спосіб зменшення ризиків.

Структура та види резервів і запасів. Спрощені економіко–математичні моделі формування раціональної структури та обсягу запасів. Резерви на непередбачувані витрати (потреби) та математичні моделі їх формування з метою зниження ступеня ризику. Моделі оптимізації ступеня ризику та деякі стратегії формування запасів, резервів.

Змістовий 7. Диверсифікація, як способів зменшення ризиків.

Суть диверсифікації . Суть управління портфелем цінних паперів. Ризик портфеля цінних паперів. Норма прибутку цінних паперів. Сподівана норма прибутку цінних паперів . Ризик цінних паперів в абсолютному вираженні. Ризик цінних паперів у відносному вираженні. Кореляція цінних паперів та її застосування. Портфель цінних паперів. Тактика фінансового менеджера.

Змістовий модуль 8. Страхування, як основний прийом управління ризиками.

Управління ризиками та страхування в бізнесі. Страхування від втрат у бізнесі. Страхування від збитку, викликаного зупинкою виробництва внаслідок різних причин. Страхування від перерв у виробництві. Страхування технічних і технологічних ризиків. Розмір ставок страхових платежів. Страхування валютних ризиків. Призначення страхування комерційних ризиків. Відповідальність страхової організації з страхування комерційних ризиків. Страхове відшкодування. Характер страхування комерційних ризиків. Фінансування ризику із грошових фондів, сформованих страховиками із внесків.

4. Структура навчальної дисципліни

Змістовий модуль	Усього годин	Аудиторні (контактні) години					Самостійна робота, год		Система накопичення балів			
		Усього годин	Лекційні Заняття, год		Практичні заняття, год		о/д ф.	з/дист ф.	Теор. зав-ня, к-ть балів	Практ. зав-ня, к-ть балів	Усього балів	
			о/д ф.	з/дист ф.	о/д ф.	з/дист ф.						
1	15	3/2	2	1	1	1	12	13	3	4,5	7,5	
2	15	3/2	2	1	1	1	12	13	3	4,5	7,5	
3	15	4/2	2	1	2	1	11	13	3	4,5	7,5	
4	15	6/2	4	1	2	1	9	13	3	4,5	7,5	
5	15	6/2	4	1	2	1	9	13	3	4,5	7,5	
6	15	6/2	4	1	2	1	9	13	3	4,5	7,5	
7	15	6/1	4	1	2	-	9	14	3	4,5	7,5	
8	15	6/1	4	1	2	-	9	14	3	4,5	7,5	
Усього за змістові модулі	120	40/14	26	8	14	6	80	106	24	36	60	
Підсумковий семестровий контроль залік	30						30	30	20	20	40	
Загалом			150							100		

5. Теми лекційних занять

№ змістового модуля	Назва теми	Кількість годин	
		о/д ф.	з/дист ф.
1	Поняття ризику.	2	1
2	Класифікація ризиків підприємницької діяльності.	2	1
3	Теоретичні основи ризик-менеджменту.	2	1
4	Якісна оцінка ризиків. Визначення природи та причини виникнення ризиків .	4	1
5	Кількісна оцінка ризиків.	4	1
6	Запаси та резерви, як спосіб зменшення ризиків.	4	1
7	Диверсифікація, як способів зменшення ризиків.	4	1
8	Страховання комерційних ризиків.	4	1
	Разом	26	8

6. Теми практичних занять

№ змістового модуля	Назва теми	Кількість годин	
		о/д ф.	з/дист ф.
1	Поняття ризику.	1	1
2	Класифікація ризиків підприємницької діяльності.	1	1
3	Теоретичні основи ризик-менеджменту.	2	1
4	Якісна оцінка ризиків. Визначення природи та причини виникнення ризиків .	2	1
5	Кількісна оцінка ризиків.	2	1
6	Запаси та резерви, як спосіб зменшення ризиків.	2	1
7	Диверсифікація, як способів зменшення ризиків.	2	-
8	Страховання комерційних ризиків.	2	-
Разом		14	6

7. Види і зміст поточних контрольних заходів

№ змістового модуля	Види поточних контрольних заходів	Зміст поточного контрольного заходу	*Критерії оцінювання	Усього балів
1	2	3	4	5
1	Тест 1	Питання для підготовки: Поняття про невизначеність і ризик. Сутність ризикової ситуації, її чинники. Складові, функції та джерела економічного ризику. Функціонування підприємств в умовах невизначеності. Фактори та послідовність аналізу ризиків. Історія виникнення теорії економічного ризику.	Тестові питання оцінюються: правильно/неправильно. Кількість питань – 10. Правильна відповідь оцінюється у 0,3 бали.	3
	Практична робота 1	Вимоги до виконання та оформлення: Практична робота: розв'язання задач і практичних ситуацій, відповіді на проблемні питання	Практична робота за змістовим модулем оцінюється від 1,0 до 4,5 балів з урахуванням відповідей на задачі і ситуації . Загальна максимальна сума балів визначається кількістю завдань в роботі.	4,5
Усього за ЗМ 1	2			7,5
2	Тест 2	Питання для підготовки: Основні характеристики і класифікація ризиків: за зв'язками з підприємницьким середовищем, за належністю до країни функціонування, за рівнем виникнення, за сферою походження, за причинами виникнення, за ступенем обґрунтування	Тестові питання оцінюються: правильно/неправильно. Кількість питань – 10. Правильна відповідь	3

		підприємства, за масштабами впливу, за можливістю прогнозування, за ступенем впливу на діяльність та ін.	оцінюється у 0,3 бали.	
	Практич на робота 2	Вимоги до виконання та оформлення: Практична робота: розв'язання задач і практичних ситуацій, відповіді на проблемні питання	Практична робота за змістовим модулем оцінюється від 1,0 до 4,5 балів з урахуванням відповідей на задачі і ситуації . Загальна максимальна сума балів визначається кількістю завдань в роботі.	4,5
Усього за ЗМ 2	2			7,5
3	Тест 3	Питання для підготовки: Сутність і зміст управління ризиками.. Загальна схема процесу управління ризиками. Переваги ризик-менеджменту. Управління портфелем (загальна концепція). Організація управління ризиками. Програма ризик-менеджменту і принципи її складання. Документація: Декларація ризик-менеджменту і Програма ризик-менеджменту. Установлення контексту ризику: визначення стратегічних і тактичних позицій компанії, методи виявлення ризику. Оцінка ризику (фактор, наслідки, імовірність). Складання карти ризиків. Ранжування ризиків	Тестові питання оцінюються: правильно/ неправильно. Кількість питань – 10. Правильна відповідь оцінюється у 0,3 бали.	3
	Практич на робота 3	Вимоги до виконання та оформлення: Практична робота: розв'язання задач і практичних ситуацій, відповіді на проблемні питання	Практична робота за змістовим модулем оцінюється від 1,0 до 4,5 балів з урахуванням відповідей на задачі і ситуації . Загальна максимальна сума балів визначається кількістю завдань в роботі.	4,5
Усього за ЗМ 3	2			7,5
4	Тест 4	Питання для підготовки: Ідентифікація та концептуальні напрями аналізу ризиків. Якісний аналіз. Етапи ідентифікації та аналізу ризиків. Принципи інформаційного забезпечення системи управління ризиком. Корисність інформації. Ефективність управління ризиком. Доступність інформації. Достовірність інформації. Загальні групи джерел інформації при аналізі конкретних ризиків. Інформаційна система, яка обслуговує	Тестові питання оцінюються: правильно/ неправильно. Кількість питань – 10. Правильна відповідь оцінюється у 0,3 бали.	3

		процес управління ризиками. Візуалізація ризиків. Прийоми візуалізації ризиків. Щільність розподілу в зв'язку з реалізацією попереджувального заходу.		
	Практич на робота 4	Вимоги до виконання та оформлення: Практична робота: розв'язання задач і практичних ситуацій, відповіді на проблемні питання	Практична робота за змістовим модулем оцінюється від 1,0 до 4,5 балів з урахуванням відповідей на задачі і ситуації . Загальна максимальна сума балів визначається кількістю завдань в роботі.	4,5
Усього за ЗМ 4	2			7,5
5	Тест 5	Питання для підготовки: Принципи аналізу та оцінки ризиків. Загальна характеристика методів оцінювання ризику. Комплексна (інтегральна) оцінка ризиків. Основні напрямки аналізу підприємницьких ризиків. Принципи аналізу підприємницьких ризиків. Втрати у процесі підприємницької діяльності. Якісний аналіз ризику Кількісний аналіз ризику. Статистичний метод. Метод аналізу доцільності витрат. Метод експертних оцінок. Аналітичний метод використання аналогів. Комплексна оцінка економічних ризиків: суть, критерії, показники, методика.	Тестові питання оцінюються: правильно/ неправильно. Кількість питань – 10. Правильна відповідь оцінюється у 0,3 бали.	3
	Практич на робота 5	Вимоги до виконання та оформлення: Практична робота: розв'язання задач і практичних ситуацій, відповіді на проблемні питання	Практична робота за змістовим модулем оцінюється від 1,0 до 4,5 балів з урахуванням відповідей на задачі і ситуації . Загальна максимальна сума балів визначається кількістю завдань в роботі.	4,5
Усього за ЗМ 5	2			7,5
6	Тест 6	Питання для підготовки: Спрощені економіко–математичні моделі формування раціональної структури та обсягу запасів. Резерви на непередбачувані витрати (потреби) та математичні моделі їх формування з метою зниження ступеня ризику. Моделі оптимізації ступеня ризику та деякі стратегії формування запасів, резервів.	Тестові питання оцінюються: правильно/ неправильно. Кількість питань – 10. Правильна відповідь оцінюється у 0,3 бали.	3
	Практич на робота 6	Вимоги до виконання та оформлення: Практична робота: розв'язання задач і практичних ситуацій, відповіді на проблемні	Практична робота за змістовим модулем оцінюється від 1,0 до	4,5

		питання	4,5 балів з урахуванням відповідей на задачі і ситуації . Загальна максимальна сума балів визначається кількістю завдань в роботі.	
Усього за ЗМ 6	2			7,5
Усього за ЗМ 7	Тест 7	Питання для підготовки: Суть диверсифікації . Суть управління портфелем цінних паперів. Ризик портфеля цінних паперів. Норма прибутку цінних паперів. Сподівана норма прибутку цінних паперів . Ризик цінних паперів в абсолютному вираженні. Ризик цінних паперів у відносному вираженні. Кореляція цінних паперів та її застосування. Портфель цінних паперів. Тактика фінансового менеджера.	Тестові питання оцінюються: правильно/ неправильно. Кількість питань – 10. Правильна відповідь оцінюється у 0,3 бали.	3
	Практична робота 7	Вимоги до виконання та оформлення: Практична робота: розв’язання задач і практичних ситуацій, відповіді на проблемні питання	Практична робота за змістовим модулем оцінюється від 1,0 до 4,5 балів з урахуванням відповідей на задачі і ситуації . Загальна максимальна сума балів визначається кількістю завдань в роботі.	4,5
Усього за ЗМ 7	2			7,5
Усього за ЗМ 8	Тест 8	Питання для підготовки: Управління ризиками та страхування в бізнесі. Страхування від втрат у бізнесі. Страхування від збитку, викликаного зупинкою виробництва внаслідок різних причин. Страхування від перерв у виробництві. Страхування технічних і технологічних ризиків. Розмір ставок страхових платежів. Страхування валютних ризиків. Призначення страхування комерційних ризиків. Відповідальність страхової організації з страхування комерційних ризиків. Страхове відшкодування. Характер страхування комерційних ризиків. Фінансування ризику із грошових фондів, сформованих страховиками із внесків.	Тестові питання оцінюються: правильно/ неправильно. Кількість питань – 10. Правильна відповідь оцінюється у 0,3 бали.	3

	Практична робота 8	Вимоги до виконання та оформлення: Практична робота: розв'язання задач і практичних ситуацій, відповіді на проблемні питання	Практична робота за змістовим модулем оцінюється від 1,0 до 4,5 балів з урахуванням відповідей на задачі і ситуації. Загальна максимальна сума балів визначається кількістю завдань в роботі.	4,5
Усього за ЗМ 8	2			7,5
Усього за змістов і модулі	16			60

*(критерії оцінювання за електронним посиланням)

8. Підсумковий семестровий контроль

Форма	Види підсумкових контрольних заходів	Зміст підсумкового контрольного заходу	Критерії оцінювання	Усього балів
1	2	3	4	5
Залік	Тестування	Питання для підготовки: див. питання до ЗМ 1–8 у таблиці 7. Тестування передбачає обмежену у часі (40 хвилин) відповідь на теоретичні питання. У разі дистанційної форми навчання екзамен проходить у тестовій формі через платформу Moodle.	Тестові питання оцінюються: правильно/неправильно. Кількість питань – 20. Правильна відповідь оцінюється у 1 бал.	20
	Розв'язання задач	Розв'язання задач і практичних ситуацій, відповіді на проблемні питання У разі дистанційної форми навчання екзамен проходить через платформу Zoom.	Індивідуальне практичне завдання, оцінюється від 5 до 20 балів	20
Усього за підсумковий семестровий контроль	2			40

9. Рекомендована література

Основна:

1. Посохов І. М. Управління ризиками у підприємстві: навч. пос. Харків: НТУ «ХП», 2015. 220 с.
2. Вітлінський В.В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2017. 292 с.
3. Матвійчук А.В. Аналіз і управління економічним ризиком. Київ:

Центр навчальної літератури, 2015. 347 с.

Додаткова:

4. Донець Л.І. Економічний ризик і методи його вимірювання. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.

5. Івченко Ю.Л. Економічні ризики. Київ: Центр навчальної літератури, 2014. 296 с.

6. Ілляшенко С.М. Економічний ризик. Київ: Центр навчальної літератури, 2014. 316 с.

7. Машина Н.І. Економічний ризик і методи його вимірювання: навч. пос. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 188 с.

8. A guide to the project management body of knowledge (PMBOK guide) : 6th ed. Newtown Square : Project Management Institute, 2017. 756 p.

Інформаційні ресурси:

1. Expectations of Risk Management Outpacing Capabilities – It’s Time For Action. URL: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2013/08/expectations-risk-management-survey-v3.pdf>.

2. Калініченко З.Д, Ризик-менеджмент: навчальний посібник . Дніпро: ДДУВС, 2021. 224 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/>

3. Круш П.В. Стандарт з управління ризиками підприємства: стан та перспективи впровадження. URL: <http://economy.kpi.ua/ru/node/279>

4. Кучеренко В.Р., Карпов В.А., Карпов А.В. Економічний ризик та методи його вимірювання: Навчальний посібник. Одеса, 2011. 67с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/147035471.pdf>

5. Наукова бібліотека Запорізького національного університету. URL: <http://library.znu.edu.ua/>

6. Система електронного забезпечення навчання ЗНУ. URL: <https://moodle.znu.edu.ua/>